

A magyar szabadkőművesség

L. NAGY ZSUZSA

A magyar szabadkőművesség viharos története a XVIII. századra nyúlik vissza. Európában általában akkor s Magyarországon is ez időben alakultak az első páholyok. A felvilágosodás és a francia forradalom eszméi találkoztak azoknak a reformereknek a törekvéseivel, akik nemcsak a gazdaságot kívánták modernizálni, hanem élharcosai voltak a magyar nyelv és nemzeti kultúra fejlesztésének, ezzel együtt politikai reformokat sürgettek és Magyarországnak a bécsi udvartól, a Habsburg-hatalomtól való függetlenedését remélték elérni. Ezek a reformerek találkozóhelyüket a páholyokban találták meg. Az első páholy 1770-ben alakult, az értelmiségi elit és a nemesi földbirtokosok legjobbjából. Ők voltak a magyar jakobinusok, akiknek tevékenységét – különösen az 1789. évi francia forradalom után – veszélyesnek minősítette az udvar, annál inkább, mert ezeket az eszméket Napóleon győzedelmesen előrehaladó seregei – szuronyokkal is – terjesztették. A magyar reformerek, köztársaságiak szabadkőműves csoportját, amelynek élén Martinovics Ignác állt, letartóztatták, nagy részüket halálra ítélték, mások börtönbüntetést kaptak. 1795-ben az uralkodó rendeletileg betiltott minden szabadkőműves szervezetet és tevékenységet. Ennek ellenére a XIX. század elejének reformmozgalma alatt számos testvéri kör, csoport működött.

A magyarországi szabadkőművesség aranykora az Ausztria és Magyarország között 1867-ben kötött kiegyezés után kezdődött meg, és 1918-ig, az összeomlásig tartott. A szabadkőművesség ugyanis mindenütt a polgári, értelmiségi, az új típusú kapitalista viszonyok teremtette társadalmi rétegek szervezete volt. Magyarországon 1867 után teremtődött meg a társadalom új szerkezete, benne a tőkés polgárság és értelmiség. Korábbi történelmi körülmények következtében ebben az új társadalmi képződményben az ország össznépességében elfoglalt helyét messze meghaladó arányban volt jelen a zsidóság. A polgárosodás, a modernizáció hívei és harcosai társadalmi szervezetüket, bárati közösségüket a szabadkőműves páholyokban találták meg.

A szabadkőművesek társadalmi, politikai jellegzetességei minden országban az adott osztálytársadalmi viszonyok következtében alakultak ki, működési lehetőségeiket a fennálló hatalmi viszonyok határolták be. A Habsburg Birodalom e tekintetben különleges szerepet játszott. *Ferenc József* ugyanis, mint Ausztria császára, a birodalom osztrák (cseh, morva) részén mindvégig érvényben tartotta az 1795. évi betiltó rendeletet. Következésképpen Ausztria területén nem működhettek szabadkőműves páholyok. Egészen más volt a helyzet az Osztrák-Magyar Monarchia másik felén, Magyarországon. A magyar politikai vezetés ugyanis az 1867-es kiegyezés értelmében – a közös ügyeket kivéve – berendezkedését illetően szabad kezet kapott. Ennek részeként 1867-ben a szabadkőművesek szervezeteit engedélyezték, működésüket legálissá tette a kormányzat.

A szabadkőművesség hazai újjászervezése már akkor megkezdődött, amikor az 1848-49-es forradalom és szabadságharc kényszerűen emigrált résztvevői hazatértek. Többségük Franciaországban, Itáliában, Svájcban lett páholytag. *Kossuth Lajost* az Egyesült Államok Cincinnati városában fogadták a testvérek közé.

A kiegyezést követően Magyarországon az első páholyt 1868-ban alapították, 1870-ben és 1871-ben már két nagypáholy működött az országban, az egyik a skót, a másik a szimbolikus ritust követve. Ezek 1868-ban a magyarországi Szimbolikus Nagypáholyban egyesültek, első nagymesterükké *Pulszky Ferencet*, az emigrációból hazatért arche-

ológust, a Magyar Tudományos Akadémia tagját választották. 1896-ban Budapesten a Podmaniczky utcában felavatták a nagypáholy székházát, a „templomot”.

A magyarországi szabadkőművesség különleges szerepet játszott a Duna-medencében a dualizmus idején. A lengyel *Ludwik Hass* szerint „fél évszázadon át a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy volt az egyetlen állandó és számbelileg erős szabadkőműves szervezet Közép- és Kelet-Európában és a Balkánon (kivéve Görögországot). Tevékenysége nemcsak Magyarországot fogta át, hanem segítette szabadkőműves páholyok megszervezését a szomszédos országokban is.

Az, hogy a hazai szabadkőművesség legalísan működhetett, nagy segítséget jelentett az osztrák testvéreknek, akik Pozsonyban és a nyugat-dunántúli városokban úgynevezett határmenti páholyokat alakítottak s ezeket később is úgy emelegették, mint „az osztrák szabadkőművesek mekkáit”.

A magyarországi szabadkőművesek társadalmi összetétele rendkívül színes volt. Ott voltak közöttük az új burzsoázia tagjai, a gazdasági élet kiemelkedő alakjai (a Weiss, a Kornfeld, a Chorin stb. családok tagjai), mellettük a tisztviselő, közalkalmazott, értelmiségi réteg képviselői szép számban, szociáldemokrata vezetők (*Ágoston Péter, Kuntfi Ágost* stb.), a liberális polgárság politikusai (*Vázsonyi Vilmos, Bródy Ernő* és sokan mások). Nem hiányzott az értelmiségi, művészvilág elitje sem: *Benedek Elek* és fia *Marcell*, a festő *Kernstok Károly*. Sokat mond a páholyok vonzerejéről, hogy *Ady Endre*, aki a progresszió és modernizáció korabeli jelképévé és zászlajává vált, ugyancsak páholytag volt.

A kortársak ítéletében összekapcsolódott a társadalmi és politikai haladás, valamint a szabadkőművesség, nemcsak a már említettek miatt, hanem legfőként azért, mert a század elején csatlakozott hozzá a fiatal értelmiségiek egy kiemelkedő csoportja. A *Jászi Oszkár* vezette radiális demokraták 1905-ben Martinovics Ignác nevét felvéve, önálló páholyt alapítottak. Jászi a polgári demokratikus átalakulás programjának vezető egyénisége volt, aki a történeti Magyarország és az egész térség nemzeti-nemzetiségi feszültségeit számbavéve olyan koncepciót dolgozott ki, amely a Monarchiát „keleti Svájcá”, „dunai egyesült államokká” alakította volna át. Magyarországra nézve a Martinovics-páholy tagjai dolgozták ki a polgári demokratikus átalakulás programját.

Mindezen túl a Nagypáholy támogatta minden olyan társadalmi-politikai követelést, amelyet a polgári baloldal fogalmazott meg. Jászi szerint a szabadkőművesség már nem csupán emberbaráti, filozofikus ambícióval eltelt férfiakat egyesített, hanem azokat, akik az emberi haladás bátor harcosai voltak.

Az első világháború előtt Magyarországon 126 páholyban mintegy 13 ezer szabadkőművest tartottak nyilván. Ez viszonylag szerény szám, ha összevetjük a polgárság, az értelmiség tömegével, s bizonyos, hogy jelentős részük nem osztotta a Martinovics-páholy tagjainak társadalmi-politikai nézeteit. A Nagypáholyt sokrétű kapcsolatot fűzte Európa más nagypáholyaihoz, támogatta a francia Grand Orient kezdeményezését, hogy egyetemes, legalábbis a kontinens páholyait összefogó szervezetet hozzanak létre. Az erre vonatkozó előkészítő ülésen 1900-ban, Párizsban, a magyarok képviselői is ott voltak.

A szabadkőművesség ígéretes fejlődését az első világháború megakasztotta. A szabadkőműves elvek alárendelődtek a nemzeti érdekeknek, utóbbiak erősebbnek bizonyultak, mint a testvériség követelménye. A szabadkőművesek a háború folyamán saját országaik általános politikájához és katonai céljaihoz igazodtak, a korábbi sokoldalú nemzetközi kapcsolatok megszakadtak. Bonyolult volt a helyzet a Monarchiában, amely az antanttal szemben mint a központi hatalmak egyike vett részt a háborúban, egyes nemzetekinek szabadkőművesei azonban törekvéseikben megoszlottak: a csehek, délszlávok az önálló állam megteremtésének programját támogatták, míg a magyarok a történeti ország megtartását remélték. A Nagypáholy, különösen 1917-től kezdve, mindinkább a háború befejezése mellett foglalt állást, kapcsolatba lépett a semleges országok páholyaival és részben fedezte a stockholmi konferencián résztvevő magyar szociáldemokraták utazási költségeit.

Az első világháború – mint ismeretes – a központi hatalmak s így a Monarchia katonai vereségével ért véget. Szétesett a birodalom s vele együtt a történeti Magyarország is. Az összeomlást mély és sokoldalú válság kísérte, egy esztendőn belül egymást követte

a polgári demokratikus forradalom, a szovjet típusú proletárdiktatúra, valamint az utánuk hatalomra került ellenforradalom és annak terrorisztikus, leszámolási időszaka. A válságból végül is a Horthy-rendszer emelkedett ki, negyedszázados uralmával.

Az összeomlás és következményei véget vetettek a hazai szabadkőművesség aranykorának. A páholytagok nagy része, különösen a Martinovics páholy tagjai, lelkesen üdvözölték a polgári demokratikus rendszert, amelynek élén *Károlyi Mihály* állt. Jászi Oszkár, Benedek Marcell és sokan mások, fontos szerepet játszottak a különböző kormányzati bizottságokban, egyetemi katedrához jutottak, Jászi miniszter lett. Az a kísérlet azonban, hogy Magyarországot a nyugat-európai polgári demokráciák mintájához igazodó országgá alakítsák át, elbukott. A győztes antant és kis szövetségesei nem csak nem támogatták a magyar erőfeszítéseket, de meggyorsították bukását. Amikor már a történeti Magyarország területének közel 70%-a idegen megszállás alatt volt, a párizsi békekonferencia további magyarlakta területek kiűrését kívánta (*Vix-jegyzék*).

A Károlyi Mihály vezette polgári demokratikus rendszert a Tanácsköztársaság követte. A szabadkőművesek kezdetben megtartották korábbi pozícióikat, akárcsak az értelmiség ama része, amely a különböző szak-direktóriumok tagja volt. Májustól azonban új helyzet állt elő: a diktatúra kezdett mind nyilvánvalóbbá válni az élet különböző területein, nem utolsósorban az ország ellen áprilisban megindított román és csehszlovák katonai támadás következményeként. A tanácskormány betiltott minden polgári pártot és szervezetet, mert azokat a vele szemben álló ellenforradalom gyűjtőhelyének minősítette. Ezt a sorsot a szabadkőműves páholyok sem kerülhették el: májusban minden szabadkőműves-tevékenységet betiltottak. Érdemes megemlíteni, hogy Szovjetországban csak 1922-ben, a polgárháború viszonyai között hozott hasonló intézkedést a bolsevik kormány.

1919 augusztusában megkezdte berendezkedését az ellenforradalmi rendszer, 1920-ban békeszerződés rögzítette Magyarország új államhatárait. Mindez együtt a proletárdiktatúra időszakával, új szakaszt nyitott a magyarországi szabadkőművesség történetében. A területi veszteségek – többek között – azt is jelentették, hogy a magyar páholyok nagy része idegen államokban találta magát. Ez természetesen önmagában véve is gyengítette a trianoni ország szabadkőművességét. Ehhez járult, hogy a proletárdiktatúra idején, illetve az azt követő fehérterror elől, rendkívül sokan hagyták el az országot. Emigrált Jászi Oszkár és a Martinovics-páholy más tagja is. Azt a veszteséget, amelyet ez az időszak idézett elő, a magyar szabadkőművesség sohasem tudta kiheverni.

Mindezt betetétzte, hogy 1920-ban a keresztényszocialista belügyminiszter rendeleti úton betiltott minden páholyt, minden szabadkőműves tevékenységet és elkobozta a páholyok tulajdonát (épületek, berendezések stb.). A budapesti Nagypáholy székházába két ellenforradalmi szervezet, a Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE) és az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) költözött be.

A Horthy-rendszer huszonöt esztendeje a szabadkőművesség szempontjából – mint Benedek Marcell megfogalmazta – „a sivatagi vándorlás” időszaka volt, mivel itthon nem élhettek szabályos páholyéletet. Ebben a reménytelennek látszó időszakban a magyarországi szabadkőművesek vezető egyénisége *Balassa József* volt, az itthon és nemzetközileg is ismert nyelvész professzor, a *Nyelvőr* című szakfolyóirat szerkesztője húsz esztendőn át. Neki és rendkívül kiterjedt nemzetközi kapcsolatainak, személyes tekintélyének volt köszönhető, hogy a betiltás ellenére sem szakadt ki a hazai szabadkőművesség a testvérek egyetemességéből.

1920 után kiáltóvá vált a különbség a Duna-medence országainak szabadkőműves életében. Magyarországon betiltás, támadások, a többi országban virágzó, támogatott páholyélet volt a jellemző. Az új államok számos vezető személyisége ismert, magas tisztséget betöltő testvér volt (*Eduard Benes*, *Sándor* jugoszláv király), ami a szervezet népszerűségét növelte.

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy 1918 novemberében elbocsátotta a tizenégy ausztriai úgynevezett határpáholyt, s ezek a következő hónapban megalakították az osztrák nagypáholyt (*Grossloge von Wien*). Az új helyzetben ez vette át azt a szerepet, amelyet korábban a magyar nagypáholy játszott a térségben, s nagy szerepe volt az egyes nemzeti szabadkőműves szervezetek közötti feszültség csökkentésében.

A betiltás ellenére sem szűnt meg a páholyélet Magyarországon, noha formája nagy mértékben megváltozott. Itthon a testvérek asztaltársaságokat szerveztek, baráti társaságokba tömörültek, összejöveteleiket kávéházakban, éttermekben tartották. Működtek az általuk a századforduló táján alapított jótékonsági intézmények, amelyek immár fődőszerzetül szolgáltak találkozósaikhoz. Hasonló szerepet játszott a Cobden Szövetség, a magyar Fábriánus Társaság, a Feminista Liga, a Good Templar Rend, amelynek összejöveteleit a polgári liberális-demokratikus ellenzék tagjai is rendszeresen látogatták. Szabályos páholyéletet azonban a magyar testvérek csak a szomszédos országok páholyaiban élhettek. E tekintetben kiemelkedő szerepe volt a bécsi és a szlovákiai páholyoknak, amelyek formálisan befogadták magyarországi testvéreiket. Amikor a magyarországi szabadkőművesek segítségért fordultak európai testvéreikhez, felhívásukat az osztrák nagypáholy lapja, a Wiener Freimaurer Zeitung tette közzé. A két nemzetközi egyetemes szervezet, az Allgemeine Freimaurer Liga (alapítva 1920-ban) és az Association Maconnique Internationale (AMI, alapítva 1921-ben) messzemenően támogatta a magyar ügyet. Az AMI több kísérletet tett arra, hogy rábírra a magyar kormányzatot a betiltó rendelet visszavonására. E kísérletek ugyan sikertelenek maradtak, de a rendszer konszolidálása nyomán és *Bethlen István* miniszterelnök politikája következtében a húszas évek derekától enyhült a szabadkőművesekre nehezedő nyomás, s mint bármely magyar állampolgár, szabadon utazhattak külföldre. Mi több, amikor 1928-ban New Yorkban felavatták Kossuth Lajos szobrát, a kiutazó hivatalos delegációba Bethlen Balassa Józsefet is beválasztotta.

Az 1926. évi belgrádi kongresszuson először ültek egy asztalhoz a valamikor szemben álló felek országainak szabadkőművesei. Megállapították, hogy Európa békéje szempontjából nemcsak a francia-német viszony fontos, hanem Magyarország és a kisantant államok közötti feszültség enyhítése is, és saját feladatukat ennek előmozdításában jelölték meg. A kongresszuson csaknem húsz ország képviselői vetek részt, a magyarokat Balassa József vezette.

A magyarországi szabadkőművesek nemzetközi, s főleg francia kapcsolatainak fenntartásában kiemelkedő szerepet játszott az Emberi Jogok Magyar Ligája, amelyet Párizsban hoztak létre a magyar emigránsok, s amelynek haláláig vezető egyénisége volt *Bóta Ernő*.

A fasiszta és náci rendszerek, a szélsőjobboldali politikai szervezetek mindenütt a leghevesebb indulattal fordultak szembe a szabadkőművességgel, amelynek elvei a napi politikában jogrendet, jogegyenlőséget, szabadságot, diktatúraellenességet jelentettek. A szabadkőművesek elleni intézkedésekben és propagandában mindenütt uralkodó elem volt az antiszemitizmus. A húszas évek második felében Olaszországban, Hitler hatalomra jutását követően Németországban, Franco tábornok hatalomra jutása után Spanyolországban minden szabadkőműves-szervezetet betiltottak, a páholytagokat üldözték. A spanyol polgárháború meg folyt, amikor 1936 karácsonyán 16 ország szabadkőműves-szervezete, köztük a magyarok részéről Balassa József, petíciót intézett *Franklin D. Roosevelt*hez, az Egyesült Államok elnökéhez, kérve, lépjen fel a béke helyreállítása és a köztársaságiak védelme érdekében.

Európa többi részében 1938-39-ig a szabadkőműves páholyok viszonylag szabadon működtek. Magyarországon a '30-as években oly mértékben gyarapodott a testvérek száma, hogy szükségessé és lehetővé is vált az *In labore virtus* nevű magyar páholy megalapítása Bécsben, a Labor anyapáholy fennhatósága alatt.

A magyar páholyok sehol sem kerültek olyan nehéz helyzetbe, mint Romániában. Erdélyben a XVIII. század óta erős volt a szabadkőművesség, 1920 után azonban helyzete veszélyeztetetté vált. A bukaresti székhelyű Romániai Nagypáholy ugyanis fennhatósága alá kívánta vonni az erdélyi magyar és szász páholyokat, elrendelte, hogy szertartásaikat anyanyelvük helyett románul kell lefolytatniuk. A helyiek, valamint Balassa József az AMI-hoz és a Freimaurer Ligához fordultak segítségért, mivel az anyanyelv használatát a szabadkőművesség belső regulái természetesen és szabadnak mondták régtől fogva és mindenütt. A nemzetközi szervezetek megbízásából a nagytekintélyű amerikai *Ossian Lang* utazott a helyszínre, tárgyalt az illetékesekkel. Neki volt köszönhető, hogy a magyar és szász páholyok megalakíthatták Bukaresttől független nagypáholyukat és a szabadkőműves munkában megtarthatták anyanyelvüket.

A szabadkőművesség már 1936-ban úgy látta, hogy elkerülhetetlen lesz Ausztria bekebelezése a náci Németországba s ezért igyekezett felkészülni ennek bekövetkeztére. Kérdés volt, vajon ez esetben Budapest átveheti-e Bécs szerepét? Tapogatózásai eredménye az volt, hogy a magyar kormány nem hajlandó visszavonni a betiltó rendeletet. A nemzetközi szabadkőművesség kiemelkedő egyéniségeiből alakult delegáció végigutazva a Duna-medence országait arra a következtetésre jutott, hogy Prága lehetne alkalmas térségbeli vezetőszerepre. Ez mindenesetre arra mutat, hogy nem számoltak a náci-német terjeszkedés dinamizmusával. Mindenesetre az *In labore virtus* páholy – jóval az Anschluss bekövetkezése előtt – működését áthelyezte Prágába, illetve Pozsonyba.

A Wehrmacht 1938 márciusában megszállta Ausztriát, a Grossloge von Wient bezárták, minden szabadkőműves tevékenységet betiltottak, a páholytagokat bebörtönözték. A müncheni egyezmény következtében Csehszlovákiát is német kézre juttatták a nagyhatalmak, s ez további súlyos csapás volt a térség szabadkőművessége számára.

A hazai szabadkőművesek már eme események bekövetkezése előtt igyekeztek felkészülni az elkerülhetetlenre: legfontosabb irataikat, névjegyzékeiket illetve ezek jelentős részét Svájcba és Lichtenstein nagyhercegségbe juttatták ki, többek között külföldi érdekeltségű magyar bankok szabadkőműves vezetőinek, tisztségviselőinek segítségével, akik ezeket hivatalos és bizalmas postaküldeményként juttatták ki az országból.

A szabadkőműves élet már a második világháború előtt csaknem teljesen megszűnt a Duna-medencében. A német, az osztrák, a csehszlovák páholyokat a náciak betiltották, a román páholyokat a bukaresti kormány záratta be 1937-ben. A magyarországi szabadkőművesek teljesen elszigetelődtek s még hazai mozgásterüket is elvonták a kormányintézkedések. Súlyos csapást jelentett számukra a zsidóellenes törvények bevezetése 1938-tól kezdve, ezekkel együtt azoknak az emberbarátí, jótékonyági egyesületeknek a betiltása, amelyek szabadkőműves irányítás alatt álltak.

A magyarországi szabadkőműves élet újrászervezését a náci-német megszállás és a nyilas uralom felszámolása, az ország felszabadítása és az új, demokratikus kormányzat megalakulása tette lehetővé. Az 1945. áprilisi kormányrendelet ismét szabaddá tette a páholyok működését és visszaadta korábban elkobzott tulajdonaikat. A Podmaniczky utcai páholyházon azonban egy ideig osztozni kellett a Nemzeti Parasztpárttal, amely központját ugyancsak ott rendezte be. A páholyélet újjászervezésében *Gerő Andor* kiemelkedő szerepet játszott, mivel Balassa József nem sokkal Budapest felszabadulása után elhunyt, „az örök Keletre távozott”. 1945. decemberében *Supka Gézát*, a Nemzeti Múzeum akkori elnökét választották nagymesterré. A szabadkőműves páholyok tagsága méginkább, mint korábban, a polgári rétegekből, művészek köréből került ki. A régi és új tagokat olyan nevek fémjelézték, mint *Beér János* jogász professor, *Csécsy Imre* író, *Devecseri Gábor* író, költő, *Dénes György* filmszínész, *Ferenczy Béni* szobrász, *Ignotus Pál* író, *Maleczky Oszkár* operaénekes, *Márffy Ödön* festőművész, aki *Ady Endre* özvegyét, *Csinszkat* vette feleségül jóval korábban, *Remenyik Zsigmond* író, *Székely Mihály* operaénekes, *Nádasdy Kálmán*, az Operaház rendezője, *Bernáth Aurél* festőművész, *Auer Pál* ügyvéd, az emigrációból hazatért *Vámbéry Rusztem*.

A szabadkőművesség megkísérelt beilleszkedni az új politikai rendbe, oly mértékben, hogy a Nagypáholy Szövetsége tanácsa 1949-ben ötezer forint békekölcsönt jegyzett. Benedek Marcell így jellemezte a páholytagok összetételét 1945 után: „Vannak közöttünk kommunista párttagok, vannak polgári demokraták: ezek azt szeretnék, ha engedményeket tennénk, s a napi politika kérdéseiben mutatnánk közeledést a kormányzathoz. A többség már más társadalmi helyzeténél fogva is másként gondolkodik”. A páholytagok száma 1300-1500 között mozgott ekkoriban, mintegy 16-19 páholyon belül, vagyis a korabeli magyar társadalomnak elenyésző töredékét alkotta.

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy élén Benedek Marcell követte *Supka Gézát*. Rá hárult az a keserű feladat, hogy végrehajtsa a belügyminiszter 1950. június 12-i rendeletét, amely betiltotta a páholyokat, a szabadkőművesség minden tevékenységét. 1948-1951 között valamennyi szomszédos országban megszűntek a szabadkőműves páholyok: vagy önként mondták ki feloszlásukat, vagy betiltották őket. Ez is része volt annak a politikai fordulatnak, amely kizárólagossá tette a kommunista pártok uralmát.

A „sivatagi vándorlás” eme új szakasza mintegy negyven esztendeig tartott Magyarországon. Az 1989/90-ben megkezdődött demokratikus átalakulás tette lehetővé, hogy

– az egyesületi törvény alapján – ismét életre keltsék a páholyéletet és törvényes keretek között működhessenek a szabadkőművesek.

Mi tartja életben, mi teszi vonzóvá – évszázadok óta – a szabadkőművességet? Nagy leegyszerűsítve, két körülmény említhető. A szabadkőművesség magáénak vallja a francia forradalom hármas jelszavát (szabadság – egyenlőség – testvériség), amelyek mindmáig minden korszakban meg volt az aktualitása, mint ahogyan nem vesztette el fontosságát vállalt feladata, az emberbaráti, karitatív, jótékonyági munka sem.

IRODALOM

Balassa József: A szabadkőművesség története. Mindent tudok Könyvtár 6. Budapest é.n.

Benedek Marcell: Naplómát olvasom. Budapest 1963.

Ludwik Hass: The Socio-Professional Composition of Hungarian Freemasonry, 1868-1920.

Acta Poloniae Historica, 1970 30. sz.

L. Nagy Zsuzsa: Szabadkőművesség a XX. században. Budapest 1977.

L. Nagy Zsuzsa: Szabadkőművesek. Budapest 1988.

Palatinus József: A szabadkőművesség bűnei. A magyarországi szabadkőművesek mozgalma és külföldi kapcsolatai. I-III. Budapest 1920-1939.

Palatinus József: Szabadkőművesek Magyarországon. Budapest-Pécs, 1944.

A Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara

3 éves kiegészítő levelező egyetemi magyar-pedagógiai szakos képzést

hirdet olyan általános iskolai magyartanári végzettséggel rendelkező pedagógusok számára, akik az anyanyelvi nevelés területén kutató, innovációs munkában vettek/vesznek részt.

A 6 féléves képzés befejezésével eredményes záróvizsga után középiskolai magyar nyelv és irodalom tanári, valamint nem tanári, pedagógiai előadói oklevél szereshető. A képzés tandíja félévenként 36000 Ft, várható elfoglaltság félévenként 3x4 munkanap konzultáció Pécssett.

A jelentkezés feltétele:

3 évnél régebben megszerzett általános iskolai magyartanári oklevél; a magyartanítás területén dokumentált kutatás, kísérletezés, illetőleg innovációs tevékenység folytatása.

A jelentkezéseket a megfelelő dokumentumokkal együtt a JPTE BTK Tanulmányi Osztályára kell küldeni 1994. május 31-ig (7624 Pécs, Ifjúság útja 6.). A feltételeknek megfelelő jelentezőket július első hetében felvételi vizsgára hívjuk be.